

Brief Report
Konferensrapport

Susanna Billström, Eva Tillberg
Redaktionen, Stockholm

Teachning infant observation and thinking about wider applications

I augusti 2014 genomfördes för sjunde gången en internationell konferens om spädbarnsobservationer på Esther Bicks grund vid The Tavistock Clinic i London: *Teaching infant observation and thinking about wider applications of the method*. Konferensen, som går av stapeln vart tredje år, samlade ett drygt 100-tal barn- och ungdomspsykiater samt psykoanalytiker som representerade främst Europa och USA, men även länder i Afrika, Asien, Australien och Sydamerika.

Storleken på konferensen och den kulturella mångfalden skapade en intim och familjär atmosfär som samtidigt var levande och dynamisk. Arrangemanget var mycket välorganiserat med simultantolkning parallellt med utskrivna papers där man kunde följa de olika föredragen i textform. Således kunde deltagarna följa presentationerna via olika modaliteter/språk. Ibland fungerade tekniken sådär, men efter den första smärre irritationen över att inte omedelbart kunna förstå via de sedvanliga intellektuella och språkliga kanalerna, infann sig

en trivsamt förvirring, där man kunde sjunka in i ett lyssnande på ett annat sätt och tona in till materialet via sina sinnen. Således inte helt olik vad som sker i kommunikationen mellan spädbarnet och dess nära vårdare, vilket blev en passande parallell.

Formen för föredragen växlade mellan gemensamma plenumföredrag, valbara mindre parallella seminarier, och smågruppsdiskussioner utifrån kliniskt material. Smågrupperna bestod av cirka 10 deltagare och en seminarieledare, som samlades vid tre tillfällen under konferensdagarna. Utifrån

ett protokoll av de tre första observationerna av ett spädbarn i dess familj, reflekterade deltagarna i den lilla gruppen (som innefattade samma deltagare över alla seminariedagarna) över de skeenden som framträdde ur spädbarnsobservatörens subjektiva upplevelse. Fokus för reflektionerna var på hur man som lärare/seminarieledare fångar upp fenomen ur olika aspekter som kan bidra till en lärandeprocess för studenter i metoden.

Av tradition har spädbarnsobservationer som metod enligt Ester Bick (*Infant Observation* – i fortsättningen benämnt IO) introducerat psykoterapeutstudenten till den del av det kliniska arbetet som handlar om känslomässig och omedveten kommunikation. Genom att fokusera på upplevelsen av det som väcks i mötet med spädbarnets emotionella och kroppsliga kommunikation förbereds studenten för att vidga sitt inre utrymme, ta emot vad som kommer upp, behålla informationen och smälta den utan att intervensera för tidigt, för att med tiden nå en djupare förståelse. På flera håll har man lagt märke till att momentet med spädbarnsobservationer som metod har varit på tillbakagång inom psykoterapeututbildningarna.

Många psykoterapeuter är dock eniga om att momentet utgör en värdefull del av den professionella skolningen. Så, utöver att bibehålla och ta tillvara metodens värde i den psykoterapeutiska kontexten, var konferensens ansats även att lyfta fram exempel och fundera mera över hur kunskaperna kan tillämpas i andra, närliggande sammanhang som till exempel äldreomsorg och inom skolan.

Seminarierna och föredragen tog avstamp i såväl metodens tradition och rötter som i nutid och framåtblickande. Ett rikt kliniskt förankrat material varvades med presentationer av vetenskapliga studier. Kvaliteten på innehållet i presentationerna var i de flesta fall hög. Innehåll och form varierade på ett intressant sätt. Nedan följer ett axplock av de större plenumföredrag och valbara, mindre seminarier vi tog del av.

I sitt plenumföredrag *Teaching IO in difficult situations: retaining the ability to observe* belyste den italienska psykologen Miriam Monticelli från Centro Studi Martha Harris i Florens seminarie-/utbildningsgruppens hårbärgerande funktion, vad som kan uppstå av svårigheter och problem och hur det kan tas om hand inom gruppens ram. Miriam Monticelli diskuterade utifrån den situation som kan uppstå när studenten/observatören möter

spädbarnet som befinner sig i en svår familjesituation. Erfarenheterna blir emotionellt utmanande inte bara för observatören utan också för seminariegruppen, som ska reflektera över materialet. På gruppnivå kan försvar mot psykisk smärta aktiveras, komma till uttryck på olika sätt och ibland utgöra ett hinder för lärande. Att observera ett spädbarn och dess nära vårdare i ett utbildningssammanhang är en emotionell erfarenhet. Studenten behöver få möjlighet att utveckla sitt tänkande kring det som försiggår mellan förälder och barn och öva på att behålla de känslor som väcks inom sig utan att gripa in i processen. Seminarieledarens uppgift blev att länka det som skedde i seminariegruppen till observatörens material från familjen. Hur närvaron av en återkommande, icke-påträngande, tänkande observatör var till hjälp för morbarnparet tog tid att förstå, dela och skapa tankeutrymme för i seminariegruppen.

En fördjupad presentation av metodens rötter i Ester Bicks anda gavs från franskt håll genom Denis Melliars seminarium *Hypothesis on the construction of the first psychic envelopes*. Observatörens hårbärgerande funktion, och uppmärksamheten på spädbarnets psykiska liv, utgör IO-metodens fundament. Denis Mellier, verksam som professor vid Université Franche-Comté, levandegjorde teoretiska tankegångar och begrepp som ligger till grund för metoden och hur den utvecklats genom andra teoretikers/klinikers bidrag. Grundläggande för idén om ett psykiskt hölje, *psychic envelope*, är dess funktion som ett skydd för den inre mentala apparaten. Steg för steg i en process lär sig babyn icke-verbalt hur erfarenheter och upplevelser kan delas och länkas till omvärlden fram till den punkt i utvecklingen där språkets abstraktion öppnar upp för nya former för kommunikation. De olika kommunikativa stegen står i relation till en variation av sätt och upplevelser av att vara tillsammans med sig själv och andra. Denis Mellier beskrev flera typer av *envelopes*/höljen i en process, som var för sig innefattar särskilda representationer: sensationer, känslor, handlingar, ord och språk. Som ett exempel kan nämnas den allra tidigaste som har en sensorisk bas, och innefattar idén om spädbarnets upplevelse av själva varandet. Både av att finnas till, men också av desintegrerande tillstånd och av att falla isär och ut ur en hållande situation/miljö. Den nyfödda ska också bli identifierad av sin familj, det vill säga övergå från att vara en *främling* till

någon som socialt *hör till*.

Rosella Sandri, psykoanalytiker från Belgien, lyfte fram en mycket intressant kulturell aspekt på en generell iakttagelse, nämligen spädbarnets rädsla (*terror*) för att falla. I seminariet *From birth to mother's back: the meaning of this way of carrying babies in Senegal* beskrev hon den senegalesiska kulturens intuitiva förståelse för denna erfarenhet hos babyen, och hur samhället (innefattande även tidigare generationer) organiserar sig för att bära babyen i både fysisk och psykisk bemärkelse. Exempelvis hur de tyger babyen bärs i representerar modernnet och fädernet i olika perioder av den första tiden, understryker integrationen av en moderlig och faderlig princip, och enligt

Rosella Sandri kan förstås som en representation av paret.

Efter att babyen under graviditeten länge haft sin plats på moderns insida och varit skyddad där, sker en förflyttning efter födseln till en annan del av modern, ryggen; ett kroppsligt område fullt av mening enligt traditionella värderingar. Vidden av att babyen blir buren på ryggen och de ritualer som följer med denna tradition refererar till alla sätt att bära och skydda barnet på. I många västafrikanska

språk motsvaras ”att bli buren på mammas rygg” av det engelska *holding* eller det franska ordet för *mothering*. Det första tyget den nyfödda bärs i benämns *mboatou*, i engelsk översättning ungefär *bag, pocket, container*. Den symboliska aspekten refererar till att skydda barnet på moderns rygg och som en kontinuitet på graviditeten. Tyget tillhandahålls av modern/modernet och används exklusivt av babyen fram tills avvänjningen från bröstet börjar. Babyen har direkt kropps-/hudkontakt med tyget och det ges en särskild uppmärksamhet, till exempel ska det aldrig förvaras utomhus om natten, vilket man tänker sig riskerar att babyen kan kylas ner och bli sjuk. Tygets symbolik representerar även syskonens gemensamma ursprung i sin mammas livmoder genom att det går i arv och används/delas av

alla nyfödda i syskonskaran.

Efter avvänjningen får barnet ett nytt tyg som kommer från fädernet och blir barnets unika, egna. Det ges samma uppmärksamhet som det första och används för bära barnet i eller täcka över det när det sover. När det så småningom blir dags för barnet att lämna ursprungsfamiljen, till exempel för att bo med en släkting eller gå i skola, följer tyget med barnet fram till puberteten. Rosella Sandri refererade till tygets symboliska mening i termer av differentieringsprocessen och separationen från modern, liksom de andra syskonen. Alla barn i syskonskaran har sitt eget tygstycke som markerar deras unika individualitet. Rosella Sandri benämnde det första tyget som *a double envelope*, vars funktion representerar en trygg bas för psykisk utveckling, liksom det andra tyget kunde sägas representera *a strong, invulnerable skin for the child*.

I ett plenumföredrag presenterade Louise Emanuel *Observing, intervening and measuring change: Rating the evidence of our eyes and minds*. Inom ramen för The Brief Intervention project var studiens ansats att utvärdera effekten av en korttidsinsats med syftet att öka föräldrars förståelse för det lilla barnets (under 5 år) känslomässiga uttryck; alltså att identifiera en emotionell aspekt av de svårigheter som finns. Man ville prova om metoden i denna form skulle kunna öka föräldrars förmåga att ta emot och hårbärgera barnets kommunikation, hjälpa föräldrar att stå ut med här och nu-upplevelser och se barnets perspektiv, öka föräldrars reflekterande och att vara mindre reaktiva. Studien var även ett exempel på hur IO som modell kan ställas under en systematisk utvärdering, utan att dess komplexitet och djup samtidigt går förlorat.

Maria Paola Martinelli från Italien presenterade i sitt seminarium *Working with parents and with the psychoanalytical observation method* tre fallbeskrivningar där hon använde kunskaper från spädbarnsobservationsmetoden (IO) i det psykoterapeutiska arbetet med föräldrar. I seminariets första del presenterade hon möjligheterna men också begränsningarna med arbetssättet samt de skillnader som finns gentemot den ursprungliga IO-metoden. I den första fallbeskrivningen beskrevs arbetet mellan föräldrar och psykoterapeut då terapeuten, i en bedömningsfas, uppmuntrade föräldrarna att noggrant observera sitt barn och skriva ner det de då såg (enligt IO). Genom därpå följande samtal kring observationen kom föräldrarna i kontakt

med egna känslor och såg barnet och sig själva i ett nytt ljus vilket hjälpte dem att möta barnet på ett nytt sätt. Symptomen avtog utan behandling. I det andra fallet berättade Maria Paola Martinelli hur hon dels hade IO som en egen grund då hon i en bedömningsfas, träffade en mor och hennes adopterade son i en serie på fem mor/barn-möten och dels uppmuntrade föräldrarna till att observera sitt barn 15 minuter och skriva noggranna anteckningar enligt IO. Detta förfaringssätt tydliggjorde barnets kontaktlängtan men även den ena förälderns egna svårigheter. Både barn och föräldrar erbjöds psykoterapi. I det tredje fallet berättade Maria Paola Martinelli hur hon i en frekvent (tre gånger/vecka) psykoterapi med en ensamstående moder till en psykiskt sjuk tonårig son, genom att introducera observationsmetoden, kunde hjälpa modern att få mer hälsosam distans till sonen och därmed få tag i sin egen kompetens. Erbjudandet om behandlingsmetoder som bygger på IO leder ofta till att föräldrar på ett mer djupgående sätt kan fundera kring egna känslor och affekter, får förståelse för hur dessa påverkar relationen till barnet och är ett *instrument* som är väl användbart vid förvirrade och desperata familjeförhållanden (*family settings*) avslutade Maria Paola Martinelli.

Två seminarier med föreläsare från Österrike tog upp hur IO legat till grund för utbildning och arbete i skolans värld. I det ena, *From Surviving Space towards Reflective Space in Educational Work Context*, med Agnes Turner och Helga Reiter från universitetet i Klagenfurt beskrevs hur en Österrikisk vidareutbildning i specialpedagogik för lärare, på Masternivå, har sin grund i psykoanalytisk observation med utgångspunkt från spädbarnsobservationer. De berättade också att IO används allt mer inom vidareutbildningar för lärare i bland annat Österrike, Storbritannien och USA. Den utbildning som beskrevs närmare löper över tre år där 1/3 av undervisningen består av teoretiska seminarier, 1/3 av observationer och 1/3 observationsseminarier i mindre grupper. Observationsmomentet i utbildningen börjar med en observation av ett barn i en *lekgrupp* under 6 månaders tid. Därefter följer spädbarnsobservationer enligt Esther Bicks metod (IO) under 1 1/2 år och utbildningen avslutas med observationer på gruppnivå vid en institution som är främmande för den studerande. Utifrån de erfarenheter och kunskaper som erhållits från spädbarnsobservationerna tränas pedagogerna i, att ge-

nom att vara uppmärksamma på vad som händer i sitt eget inre i olika situationer, skapa ett *reflekterande rum* för att förstå processer mellan lärare och elev, i klasser samt inom organisationer.

I det andra seminariet, *Applying a psychoanalytical attitude acquired through infant observation towards working as a teacher. A case study*, gav Gertraud Diem-Wille, utifrån sitt arbete som handledare inom ovanstående utbildning, en fallbeskrivning av en lärares arbete med en elev med stora känslomässiga och sociala problem. Gertraud Diem-Wille visade på hur lärarens *analytiska attityd* integrerades med hennes roll som lärare, inte som terapeut. Hon beskrev hur läraren genom sin förståelse av elevens psykiska smärta kunde använda sig av den kunskapen såväl i kommunikation till andra lärare och rektor som i kontakten med elev och föräldrar. Ett kreativt arbete som ledde till ökad reflektionsförmåga och minskad ångest i arbetsgruppen och tillsammans med separat, parallell psykoterapi för eleven skapade möjligheter att trots stora svårigheter såväl socialt som emotionellt, gå ut skolan med goda betyg.

Att sätta sig in i det förtätade material som spädbarnsobservationer erbjuder ger mycket *food for thoughts and emotions*. Vid sidan av konferensens fylliga innehåll lämnade den sociala delen inget övrigt att önska. Arrangörernas val av mat, musik, fest och platser för informell samvaro förhöjde stämningen på ett anspråkslöst och varmt sätt. Vi lämnade konferensen fyllda av lust och inspiration till att verka för att den kunskap som nås genom IO inte försvinner. Vi hoppas att den kunskapen istället ska bibehållas och även spridas till andra områden. Förmågan att vänta in barnet/eleven/patienten/den gamle och genom emotionell intoning försöka förstå vad reaktioner handlar om, är så betydelsefullt för att kunna vända en destruktiv utveckling, i såväl psykoanalytiskt behandlingsarbete som inom andra verksamheter som innefattar mänskliga möten.

Nästa IO-konferens planeras till 2017. På The Tavistock and Portman NHS:s hemsida kan man hitta information om kommande konferenser i detta och andra, närliggande områden. För intresserade kan även nämnas tidskriften *Infant Observation – The International Journal of Infant Observation and Its Applications*.